

Ur minnets arkiv: Ljuva 70-tal

Stockholm

Torsdagen den 28 januari 1971 steg en något nervös yngling på 24 år uppför trapporna till en av SCBs dåvarande lokaler på Linnégatan 87 i Stockholm. Jag hade min nya mossgröna manchesterkostym på mig. Att denna min första arbetsdag på SCB skulle följas av oändligt många fler under mer än drygt 40 år, hade jag förstås ingen aning om.

Jag hade nyss fått ut en pol.mag.-examen från Stockholm universitet. Men det var besvärliga tider för akademiker; det var inte så lätt att få ett jobb som matchade utbildningen. Några av mina studiekamrater hade tagit jobb som brevbärare vid Posten. Men jag nappade på en liten notis från Arbetsförmedlingen om ett ledigt vikariat som assistent på Kungliga Statistiska centralbyrån, som det hette på den tiden. Efter en första kontakt fick jag komma på intervju dagen därpå, och börja några dagar senare. Jag skulle arbeta på en enhet tillhörande Bo-byrån, Byrån för bostads- och byggnadsstatistik. För säkerhets skull hade jag dagen innan repeterat lite ur kurslitteraturen, Cochrans "Sampling Techniques". Det visar sig snart att det var helt onödigt.

Jag satt i korridoren och väntade, klockan blev både åtta och nio och ingen tog någon notis om mig. Men vid halvtio-tiden förbarmade sig personalsekreteraren, som var helt ovetande om min anställning, över mig och gav mig en stol att sitta på. Det visade sig att min blivande chef sällan kom före kl. 10, och att han troligen glömt bort att jag skulle komma kl. 8. Men han kom till slut och jag kom i gång med mitt arbete i ett stort rum med högt i tak. Den 1 mars hade jag avancerat till amanuens, och efter sex månader blev jag fastanställd.

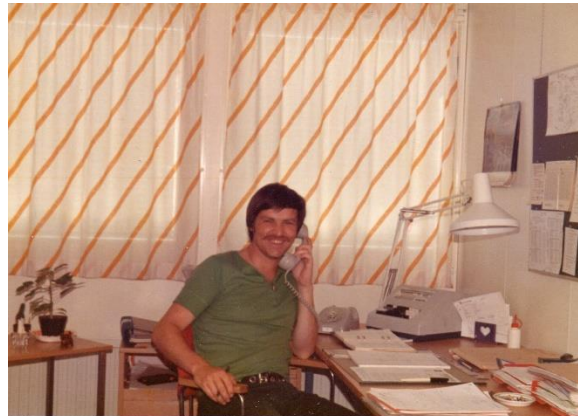
SCB befinner sig i ett expansivt skede. Man har nyligen etablerat en produktionsfilial i Örebro. I Stockholm sitter personalen utspridda på ett stort antal olika lokaler. Men en samlad lokallösning är i sikte, på baksidan av det gamla regementshuset på Linnégatan byggs Europas största kontorshus, Garnisonen, med plats för 3 000 personer. Dit flyttar jag och mina kollegor våren 1972.

Den 1 juli 1971 får SCB en ny organisation. Byråerna ersätts av avdelningar, som blir färre till antalet. Den ärevördiga titeln Byråchef ersätts av Avdelningschef och Statistikchef, vilket inte ses som helt positivt av berörda. Min nya tillhörighet blir Avdelningen för areell statistik och Enheten för bostads- och fastighetsstatistik.

SCB är mitt uppe i en brytningstid mellan den gamla lite stela byråkratin och en yngre generation präglad av nya politiska vindar. Verksdirektionen bestod självklart endast av äldre män. Trots en begynnande du-reform, var titel och namn ännu noggrant angivna utanför varje dörr. Chefer har dessutom sin knapp med "trafiksignaler", dvs. lampor med rött, gult eller grön sken som visade om man var berättigad att öppna den stängda dörren. Men det var helt otänkbart för en nybörjare att trycka på den knappen, man fick i stället boka en tid hos chefens sekreterare som satt på pass utanför chefens rum. Andra statusmarkörer för chefer var matta på golvet och en dyr elektronisk kalkylator. Handläggares statusmarkering inskränkte sig till en kontorstol med fast armstöd, assistenter och biträden hade stol utan armstöd.

Personalsekreteraren hade en viktig funktion, hon (det var alltid en hon) höll koll på det mesta. Mycket handlade om administration, lokaler och utrustning. Hon ansvarade för det viktiga kontorsmaterieförrådet, som normalt hölls låst. Skulle man ha en ny blyertspenna, måste i regel den gamla stumpen uppvisas först. Var den inte tillräckligt kort, kunde man få en pennförlängare i stället. Men när det var semestertid stod förrådet olåst; då gällde det att förse sig inför kommande behov. Personalsekreteraren kunde även ha synpunkter hur man var klädd på jobbet. Inledningsvis kunde

hon anmärka på att kvinnor hade långbyxor och ibland ve och fasa, till och med shorts. Men i takt med att allt fler män med långt hår, mjukisbyxor och träskor dyker upp, minskar ambitionerna.



Linnégatan 87 med gigantiska Garnisonen bakom. På plats i Garnisonen 1973.

Som produktionsansvarig för hyresstatistiken innebar mina arbetsuppgifter bl.a. att utarbeta blanketter, anvisningar, missiv, granskningsinstruktioner; svara för insamling, granskning, komplettering samt framställa tabeller, Statistiska meddelanden och pressmeddelanden.

I samband med förarbeten och genomförandet av bostads- och hyresundersökningen (inkl. Småhusundersökningen) var arbetsuppgifterna likartade med den skillnaden att de var mer avancerade, eftersom det gällde att utveckla en helt ny statistikprodukt där användarnas behov och önskemål var viktiga att kartlägga.

Mina föräldrar med arbetarbakgrund såg alltid lite frågande ut när jag försökte förklara vad jag sysslade med. Hade jag varit lärare eller något annat välkänt, hade det nog varit annorlunda. Men att sitta på möten, tala telefon och skriva rapporter var en okänd värld för dem, och egentligen inte ett riktigt jobb. Några år senare kunde mitt första barn efter ett studiebesök glatt rapportera att hon minsann visste hur det gick till på pappas jobb; man fikade och åkte hiss.

De tekniska hjälpmedel man hade till sitt förfogande var inte så avancerade. En elektrisk mekanisk räknemaskin var kanske det viktigaste förutom telefon samt papper och penna. Rapporterna skrev man för hand och lämnade till utskrift hos sekreteraren. Om man ville kunde man få en så kallad genomslagskopia, dvs. vid utskriften kunde ytterligare ett eller två papper med karbonpapper emellan läggas till. Annars kunde man beställa så kallade spritkopior, ganska dåliga kopior där texten på kopiorna blev svagt blålila på ett specialpapper. I hyresundersökningen använde man sig fortfarande av nålkort med tillhörande nål och tång. Man gjorde små hål med tången i registerkortet för att markera olika egenskaper. Genom sticka en nål genom ett specifikt hål i alla registerkort kunde man sedan lyfta hela högen med en bestämd egenskap och på så sätt få en selektion.

Det var svårt att lära känna arbetskollegor utanför den egna enheten. Det fanns drygt 1 000 medarbetare på Garnisonen, men korridorerna, huskropparna och våningarna var många och svåra att hålla reda på trots alla glada färgställningar. Den nya lunchrestaurangen med brickluncher på löpande band var förstås en given träffpunkt liksom motionslokalerna och fackets utflykter. Lunchmaten var väl så där tyckte många, men i varje fall bättre än den mat som serverades i baracken vid Linnégatan. Men ett och annat besök till lunchrestauranger i omgivningen blev det ibland. Det underlättades av det nya systemet med flexitid, som infördes i samband med inflyttningen i Garnisonen.

Generaldirektören Ingvar Ohlsson träffade vi varje år någon dag före jul. Han kom då i korridoren utanför våra rum och önskade oss väntande en God jul genom ett handslag. Han bar alltid fluga.

Örebro

Redan medan jag var stationerad i Stockholm, blev det resor till produktionsfilialen i Örebro. Jag lärde mig successivt att hitta i den för mig okända staden. Mina minnen av Örebro från yngre år inskränkte sig till Svampen och en ständig bilkö på Storgatan-Drottninggatan på väg till Västkusten. Med utgångspunkt från hotell Göta vid Järntorget, mitt ständiga övernattningsställe, promenerade jag eller åkte buss och upptäckte helt nya sidor.

Den manuella databehandlingen, dvs. granskning, komplettering och kodning var i huvudsak förlagd till Örebro liksom all stansning av hålkort. Genom en successiv överflyttning växte antalet anställda i Örebro och uppgick i början av 70-talet till drygt 600 personer.

Kraven på att flytta mer verksamhet från Stockholm ökar, nu står den areella statistiken på tur med större delen av jordbruksstatistiken och dessutom min enhet. Jag är dock den ende som väljer att flytta med till Örebro från min enhet, som nu behöver byggas upp på nytt. I augusti 1973 går flytt-lasset till det relativt nybyggda Brickebacken. Vi flyttar in i en radhuslänga på andra våningen med cykelavstånd till jobbet. Viss skillnad mot när jag jobbade i Stockholm, då vi bodde i Märsta med en timmes restid från dörr till dörr med hjälp av pendeltåg och T-bana. Men backen hem var krävande.

Lokalsituationen i Örebro är nästan lika splittrad som den varit i Stockholm, upp till åtta olika adresser är aktuella. Vår enhet får husera ensamma några våningar upp på Ringgatan 19, mittemot huvudkontoret på Ringgatan 32. En ny enhetschef rekryteras liksom övriga medarbetare. Lokalerna är funktionella och till och med utrustade med snabbtelefoner och ett valv, men de ligger lite för avskilt från SCB i övrigt. En mindre matsal finns i bottenvåningen i SCBs lokaler på Västra Bangatan och en restaurang finns i "vårt" hus.

I Örebro är det lättare att lära känna arbetskamrater. Förvånansvärt många kommer från andra delar av Sverige än Närke, t.ex. från Norrland, vilket till viss del kan förklaras att Örebro har en universitetsfilial tillsammans med flera andra högre utbildningar. Många av handläggarna är unga, ofta i min ålder under 30 år. Allteftersom blir det badminton, bordtennis och kortspel för att inte tala om alla trevliga fester, både privata och i kamratföreningens regi. Som gammal fågelskådare är man också mycket nöjd med att ha nära till Erik Rosenbergs klassiska fågellokaler.

Datatekniken är ännu i sin linda. Primäruppgifterna stansas in på hålkort för sedan bearbetas sekventiellt i stordatorn enligt ett programflöde. Tillsammans med styrkort skickas hålkorten till Data-maskincentralen (DC) på Ringgatan 32. Efter några dagar kom i bästa fall kartonger med önskvärda uppgifter på pyjamasfärgat papper, som satt ihop i en lång remsa. Men andra gånger innehöll kartongerna bara de sorgliga resterna efter en ofullständig bearbetning i stordatorn, en dump, kanske på grund av styrkortsfel. En ny körning kunde ta flera dagar inklusive transporter, så ibland blev det spilltid. Det var säkert både irriterande och tålamodsprövande, men inte som när man långt senare satt vid en terminal och suckade över minutlånga svarstider.

År 1973 har jag uppnått det sista steget i den reglerade befordringsgången för handläggare; jag har blivit förste aktuarie. Men nu är det stopp om jag inte söker en annan och högre tjänst. Jag har hittills under min tid på SCB på olika sätt varit involverad i utvecklingen och produktionen av BHU, bostads- och hyresundersökningen (inkl. småhus). Det är en undersökning som kommer att fortleva under många år. Men nu byter jag ämnesområde. Den första januari 1975 får jag en tjänst som byrådirektör på enheten för lantbruksenkäter.

Jag ska arbeta med den jordbruksekonomiska undersökningen (JEU), som SCB ska ta ansvaret för. Det är en omfattande företagsekonomisk undersökning av medelstora jordbruk. Insamlingen av upp-

gifterna, vilka är både omfattande och komplicerade, ska ske i samarbete med LRFs Driftbyrå. Det blir många externa kontakter och resor under förberedelsearbetet. Jordbrukarna informeras bl.a. genom en framtagna broschyr och artiklar i tidningen Land. Även JEU kommer att ha ett långt liv på SCB.

Jag sitter nu tillsammans med många andra som arbetar med jordbruksstatistiken på Folkungagatan 8, kvarteret Tisteln. Det är en gammal skofabrik, Skandia, byggd i tegel i början av förra seklet. De två nedersta våningsplanen innehåller en skrymmande maskinell utrustning, där säd från provtytor från hela landet tröskas, torkas och vägs som ett led i skördeuppskattningarna kopplat till skörde-skadedet. Doften känns tidvis i hela huset. Detta blir mitt nya arbetsställe under kommande tio år.



Men redan sommaren 1976 lämnar jag emellertid den Areella avdelningen för gott. Enheten för manuell databehandling (MDB) tillhörande Driftavdelningen ska göra en stor omorganisation och söker nu sektionschefer. Jag blir chef för A-sektionen med ett 80-tal personer uppdelade på åtta arbetsgrupper med en arbetsledare/gruppchef för varje grupp. En grupp är stationerad på Ringgatan 32, övriga i ett storrum och tvåpersonersrum på Tisteln. Sektionsledningen, som sitter i enskilda rum på Tisteln, består av fyra personer inklusive en personalsekreterare. I huset finns också en resurs i form av en planerare tillhörande MDBs systemsektion, vilken medverkar vid metoduppläggning samt beräkningar av kostnader och arbetstimmar.

MDB är en funktionell enhet som i huvudsak ska utföra rutinmässiga arbetsuppgifter i samband med statistikproduktionen, dvs. utsändning, granskning, påminnelser, komplettering och kodning. Det innebär också ansvar för tidhållning, kvalitet och kostnader. Tanken är att genom denna specialisering ska ämnesexperterna kunna koncentrera sig på sakfrågor, konsumentkontakter och utvecklingsarbete. Genom mitt tidigare arbete som handläggare på en ämnesenhet är jag väl förtrogen med förutsättningarna, men även med de problem som kan uppstå. Däremot är mina kunskaper om att vara chef rudimentära. De kommer dock att bli successivt bättre genom olika utbildningar och ökad erfarenhet. Övriga i sektionsledningen utgör också ett stort stöd i planering och genomförande.

Personalstyrkan består till en helt övervägande del av kvinnor, där de som är i medelåldern gärna jobbar deltid. Under juli – februari utgör Lantbruksregistret (LBR) den helt dominerande produkten. Underlag samlas in genom en postenkät i juni varje år och omfattar uppgifter om arealer och husdjur. Under övriga delar av året arbetar man med flera olika produkter bl.a. med Lärarregistret. Men det ligger i sakens natur att arbetsuppgifterna oftast inte är så utvecklande, även om konsten att tala med bönder på bönders vis nog utvecklas successivt.

Då och då uppstår det diskussioner kring gränsdragningen mellan arbetsledning och ämnesfrågor. Av tradition betraktar ämnesavdelningen lokalområdet Tisteln som "sitt" hus, och en arbetsledning för det manuella arbetet på plats i huset som en onödig överbyggnad. Samtidigt är man medveten om att personalen måste ha sysselsättning året om, vilket kräver en omfattande planering. Tiden när man bara kan skicka hem personal när arbetsuppgifterna sinar är nu förbi.

I de gamla industrilokalerna blir arbetsmiljöproblemen extra tydliga. Det är fortfarande att tillåtet att röka på sin arbetsplats. Det innebär att rökare och rökallergiker måste samsas i ett storrum med arbetsplatser endast avskilda av en skärm. Därtill kommer ständiga problem med drag samt allergier på grund av tröskan i huset eller parfymer. Några bra lösningar på dessa svårigheter finns för det mesta inte. Men personalen är i regel mycket tålmodig, många tillhör en generation som inte klagat i första taget.

Någon matsservering finns inte i huset, den närmaste finns i matsalen på Västra Bangatan. Många har därför någon form av matlåda som får intas i de trånga lunchrummen. Eftersom dessa inte rymmer all personal samtidigt, måste kaffe- och lunchraster schemaläggas. Men vid den närliggande Svartån finns ett trevligt promenadstråk för den som vill komma ut en stund. Och i de vackra silvergranarna utanför huset får jag en oktoberdag se mina första bändelkorsnåbbar.

Arbetet i sektionsledningen präglas av många möten. Sektionschefsmöten med efterföljande gruppleadmöten äger rum var fjortonde dag. Därtill kommer möten om verksamhetsplanering, kapacitet och beläggning, ekonomisk uppföljning, brandskydd, skyddsronder, ämnesfrågor, löner, lokaler, årsdeltid, organisationsuppföljning, utbildningar m.m. Dessutom träder lagen om medbestämmande i arbetslivet (MBL) i kraft år 1977. Det fackliga intresset och engagemanget på SCB är vid den här tiden stort. Under de första åren genomförs en mängd förhandlingar med den fackliga motparten. Redan i mitten av januari 1977 rivstartar A-sektionen med två MBL-förhandlingar på en vecka. De flesta förhandlingarna kommer att röra omplaceringar, huvudsakligen byte av sektion.

I kvarteret Tullen har i snabb takt en helt ny byggnad byggts för SCBs behov. Etapp ett, som står klar i början av 1976, är i första hand tänkt för FoB 75, som har drygt 200 extraanställda. Datamaskincentralen flyttar dock dit i specialanpassade lokaliteter. Det är tänkt att etapp två ska följa ganska snart därefter, men det kommer att dröja ända till början av 90-talet innan SCB får en samlad lokallösning i Örebro.

År 1979 får SCB en ny GD, Lennart Nilsson, som kommer med nya visioner för SCB. På hemmafronten finns nu tre livliga barn som också gör anspråk på pappas tid. Framtiden är ännu ett oskrivet blad, eller som ABBA sjunger i "Happy New Year" från 1979:

Sometimes I see
How the brave new world arrives
And I see how it thrives
In the ashes of our lives
--
It's the end of a decade
In another ten years time
Who can say what we'll find
What lies waiting down the line
In the end of '89

Happy New Year
Happy New Year.